

Studium interwencji

Zarządzanie klasą zróżnicowaną kulturowo

Poziom interwencji:

oddziaływanie na nauczycieli specjalistów; oddziaływanie na nauczycieli;
oddziaływanie na dziecko/ucznia; oddziaływanie na zespół klasowy

Etap edukacyjny:

szkoła podstawowa klasy 1–3, szkoła podstawowa klasy 4–8, szkoła
ponadpodstawowa

Kategoria interwencji:

technika pracy z grupą, interwencja szkoleniowa (skierowana do nauczycieli danej szkoły)

Problem:

Uczniowie z doświadczeniem migracji są bardzo zróżnicowaną grupą, zarówno jeśli chodzi o gotowość szkolną, kompetencje językowe, jak i o etap procesu akulturacji, w którym się znajdują. Mają za sobą różnorodne doświadczenia, w tym szkolne, co ma decydujący wpływ na ich wyobrażenia dotyczące szkoły oraz panujące w niej relacje. Nauczyciele zmagają się z trudnościami, gdy próbują wdrożyć nowych uczniów w istniejące modele pracy i odczuwają frustrację, gdy uczniowie z doświadczeniem migracji nie potrafią sprostać standardowym wymaganiom. Uczniowie ze środowisk migracyjnych często nie rozumieją, jak powinni się zachowywać. Bez precyzyjnego określenia i wyrażenia przez nauczyciela swoich oczekiwań w stosunku do zachowania nowych uczniów nie udaje się osiągnąć

sytuacji, w której stają się oni pełnoprawnymi członkami społeczności i realizują założone cele. Dodatkowo w sytuacji występowania wśród uczniów zachowań wykluczających i innych form przemocy (takich jak odmowa współpracy, komentarze dyskryminujące i przemoc werbalna) nauczyciel nie umie zareagować tak, aby z jednej strony jasno wyrazić brak zgody na zachowania tego typu, a z drugiej chronić wszystkich uczestników danej sytuacji.

Kompetencje związane z zarządzaniem klasą nie są w dostateczny sposób rozwijane w czasie kształcenia przyszłych nauczycieli. Doświadczeni nauczyciele nie potrafią dostosować metod kierowania zachowaniami uczniów do zmian zachodzących w szkołach, w tym do potrzeb uczniów z doświadczeniem migracji.

Cele:

1. Rozwijanie wśród nauczycieli i specjalistów kompetencji zarządzania klasą – formułowanie za pomocą zasad jasnych oczekiwań wobec zachowania uczniów.
2. Rozwijanie wśród nauczycieli i specjalistów kompetencji z zakresu systematycznej pracy z zasadami.
3. Wprowadzenie do pracy nauczycieli i specjalistów metody reagowania na zachowania wykluczające i inne formy przemocy wśród uczniów.
4. Budowanie świadomości nauczycieli i specjalistów dotyczącej związku między sposobami reagowania przez nauczyciela a zmianą zachowań uczniów.

Ogólny opis interwencji:

W ramach interwencji specjalista przedstawi wychowawcom i nauczycielom przedmiotowym nowy sposób regulowania zachowań uczniów oparty na jasno sformułowanych zasadach oraz systematycznej pracy z tymi zasadami. Techniki kierowania zachowaniem uczniów zostaną wprowadzone do klas, do których uczęszczają dzieci z doświadczeniem migracji.

Aby zaprezentować nowe techniki nauczycielom i nauczyć ich, jak je stosować, specjalista zorganizuje warsztaty oraz przeprowadzi lekcje w klasie, modelując proponowane techniki w pracy z uczniami. Następnie nauczyciele, przy wsparciu

specjalisty, będą wdrażać zaprezentowane techniki zarządzania klasą. Kluczowym momentem wdrażania interwencji będzie systematyczna praca nauczycieli przedmiotowych w klasach przy wykorzystaniu zasad klasowych wprowadzonych przez wychowawcę lub specjalistę oraz stosowanie komunikatów typu STOP w celu zarządzania dyscypliną i eliminowania zachowań wykluczających.

Interwencja jest przeznaczona do pracy w klasie zróżnicowanej kulturowo. Jej wdrożenie będzie jednak służyło poprawie atmosfery i osiąganiu lepszych efektów edukacyjnych w każdej klasie. Jeśli w klasie zaistniał wcześniej konflikt między uczniami, należy najpierw podjąć działania umożliwiające zażegnanie konfliktu.

Podstawy naukowe interwencji:

Podstawą naukową interwencji są wnioski z badań pokazujące, że metody zarządzania klasą stosowane w czasie lekcji przedmiotowych oraz godziny z wychowawcą pozwalają zapobiegać poważnym zaburzeniom dyscypliny i przynoszą pozytywne efekty edukacyjne (Marzano, Marzano, Pickering, 2003). Do pracy w klasach zróżnicowanych kulturowo rekomenduje się obecnie strategię „culturally responsive classroom management”, w której postrzega się kulturowe i językowe zasoby uczniów jako wartość i zapewnia wszystkim uczniom równe szanse na sukces edukacyjny (Weinstein, Tomlinson-Clarke and Curran, 2004). Zadaniem nauczyciela jest reagowanie w adekwatny sposób, w sytuacjach gdy pojawiają się zachowania zaburzające dyscyplinę lub gdy między uczniami pojawia się konflikt (Pyżalski i in. s. 44). W klasie zróżnicowanej kulturowo wzorce zachowań uczniów się różnią, co wynika z różnic kulturowych. Szczególnie istotne jest więc jasne określenie, jakie są oczekiwania wobec zachowania uczniów w danej klasie (Curran, 2003).

Strategia działania:

Specjalista zaprasza do współpracy nauczycieli, którzy pracują w klasach, w których uczą się lub do których mogą wkrótce dołączyć dzieci z doświadczeniem migracji. Specjalista realizuje interwencję poprzez pracę z klasą/klasami (np. prowadzi lekcję lub cykl lekcji i wprowadza kontrakt) oraz organizację warsztatów dla grupy

nauczycieli. Na kolejnym etapie nauczyciele wdrażają poznane narzędzia, a specjalista zapewnia im wsparcie, pomaga rozwiązywać trudności. Do prowadzenia spotkań specjalista wykorzystuje treści opisane w *Przewodniku. Zarządzanie klasą zróżnicowaną kulturowo* oraz poznane na szkoleniu. Warto, aby specjalista przed rozpoczęciem interwencji sprawdził, czy wcześniej nauczyciele próbowali wprowadzać bądź wprowadzili już zasady klasowe oraz czy mają oni doświadczenie w systematycznej pracy z zasadami. Specjalista powinien się też upewnić, czy w klasie/szkole występowały lub występują zachowania przemocowe, szczególnie takie, które dotyczyłyby uczniów z doświadczeniem migracji.

Poniżej znajduje się opis kolejnych kroków realizacji interwencji.

Krok 1. Nawiązanie współpracy.

Specjalista przedstawia pracownikom danej szkoły możliwość nawiązania współpracy, np. w czasie rady pedagogicznej lub poprzez dziennik elektroniczny. Opisuje schemat prowadzenia interwencji, obejmujący lekcję prowadzoną przez specjalistę bądź wychowawcę, warsztaty dla nauczycieli oraz wsparcie specjalisty udzielane nauczycielom w klasach. Specjalista może zachęcić nauczycieli do współpracy, odwołując się do obecności uczniów z doświadczeniem migracji w klasach. Dobrze, by nie rezygnował, gdy wśród nauczycieli pojawią się wypowiedzi świadczące o zniechęceniu i braku wiary w skuteczność podejmowanych w szkole działań. Może on zapewnić, że proponowane w ramach interwencji metody nie wymagają dodatkowych nakładów pracy po stronie nauczycieli i wychowawców i pozytywnie wpłyną na przebieg pracy na lekcji i efekty edukacyjne oraz wyjaśnić, że będzie pracował wspólnie z nauczycielami, oferując im swoje wsparcie i prowadząc zajęcia w klasach. Trzeba jednak podkreślić, że warunkiem skuteczności proponowanych oddziaływań jest faktyczne wprowadzanie przez nauczycieli zaprezentowanych im narzędzi do ich praktyki i konsekwentne stosowanie. Specjalista prosi o zgłoszenie się chętnych nauczycieli, sam może także zaproponować współpracę konkretnym osobom. Uprzedza także, że w zależności od liczby chętnych praca może zostać podzielona na etapy.

Krok 2. Wprowadzenie kontraktu w wybranej klasie bądź klasach

Po zebraniu zgłoszeń od nauczycieli specjalista decyduje, w której klasie rozpocznie prowadzenie interwencji. Warto wybrać klasę, w której uczy najwięcej nauczycieli, którzy się zgłosili. Następnie specjalista kontaktuje się z wychowawcą i omawia z nim planowane działania. Prosi, aby wychowawca zapoznał go ze specyfiką klasy, opowiedział o uczniach, dotychczasowych sposobach pracy, trudnościach. Na koniec przedstawia materiał *Ustalenie zasad obowiązujących w klasie*. Specjalista wraz z wychowawcą ustalają, czy lekcję wprowadzającą kontrakt (lub cykl lekcji) poprowadzi specjalista czy wychowawca oraz decydują, kiedy będzie ona zrealizowana. Jeśli wychowawca podejmie się ustalania z klasą zasad, warto upewnić się, czy potrzebuje on pomocy w przygotowaniu lekcji.

Wybrana osoba prowadzi lekcję i wprowadza kontrakt. Druga osoba, jeśli to możliwe, obserwuje lekcję.

Krok 2. Warsztaty dla nauczycieli

Specjalista organizuje warsztaty dla zainteresowanych nauczycieli z danej klasy, podczas których przedstawia założenia pracy z kontraktem, szczególnie sposoby odwoływania się do zasad w czasie lekcji. Wyjaśnia, jak formułować i stosować komunikaty STOP. Ważne, aby prowadzone zajęcia miały charakter praktyczny, tzn. obejmowały ćwiczenia, w ramach których nauczyciele faktycznie muszą sformułować prawidłowo brzmiące zasady czy komunikaty. Warto poprosić nauczycieli, aby spróbowali wypowiedzieć przykładowe komunikaty. Wbrew pozorom często są to trudne dla nauczycieli zadania, ciężko jest im przezwyciężyć stare nawyki, powstrzymać się od komentarza czy zastosować w pełni proponowaną w ramach warsztatów formułę.

W trakcie zajęć specjalista wraz z wychowawcą przedstawiają nauczycielom wprowadzone w klasie zasady. Celem spotkania jest przygotowanie nauczycieli do pracy z tymi właśnie zasadami w klasie przez kolejne tygodnie.

Krok 3. Wdrożenie przez nauczycieli pracy z kontraktem. Stosowanie komunikatów STOP

Nauczyciele wdrażają do swojej codziennej pracy poznane w czasie warsztatów sposoby odwoływania się do zasad. W razie trudności bądź wątpliwości proszą o wsparcie specjalistę, który może przeanalizować z nimi sytuację i poszukać odpowiedniego rozwiązania. Jeśli jest taka potrzeba, może on też wejść do klasy na lekcję i wspólnie z nauczycielem ją poprowadzić, modelując stosowanie omawianych metod odwoływania się do zasad. Najważniejszym zadaniem specjalisty na tym etapie jest wspieranie nauczycieli w tym, aby nie zaprzestali oni pracy z kontraktem oraz dalej stosowali komunikaty STOP. Specjalista może pomagać nauczycielom poprzez rozmowy indywidualne, w czasie obserwacji lekcji czy w czasie krótkich spotkań grupowych.

Ważne jest także, aby w przypadku zdiagnozowania, czy to przez nauczyciela, czy przez specjalistę trudniejszych przypadków (powtarzających się zachowań trudnych, konfliktowych, świadczących o przemocy), specjalista zareagował szybko, oferując dodatkowe wsparcie i wprowadzając działania naprawcze.

Krok 4. Podsumowanie współpracy nauczycieli

Specjalista organizuje spotkanie podsumowujące, na które zaprasza wszystkich zaangażowanych nauczycieli. W rozmowie nauczyciele analizują swoje działania, zastanawiają się, co zmieniło się w sposobie pracy w klasie po wprowadzeniu interwencji. Analizują, czy potrzebne są zmiany w punktach kontraktu – czy znajdują się w nim zasady, które już się utrwaliły w klasie i można z nich zrezygnować oraz takie, które nie działają. Być może dostrzegą potrzebę zapisania kolejnej ważnej zasady.

Nauczyciele wspólnie ze specjalistą wyciągają wnioski, co następnym razem można zrobić lepiej, zastanawiają się, do której klasy teraz można wdrożyć proponowane rozwiązania. Ważnym elementem podsumowującego spotkania jest wzajemne docenianie podjętych działań i wysiłku włożonego we wspólną pracę. Specjalista notuje wnioski i rekomendacje, które będzie mógł wykorzystać w pracy z inną klasą i z innymi nauczycielami.

Krok 5. Modyfikacja kontraktu

Specjalista i wychowawca umawiają się na spotkanie, aby omówić pomysły na dalsze działania związane z funkcjonowaniem w klasie kontraktu. Razem ustalają, kiedy przeprowadzić lekcję, w czasie której uczniowie będą mieli możliwość odniesienia się do zasad funkcjonujących w klasie i zaproponować modyfikacje kontraktu. Decydują, czy lekcję poprowadzi specjalista czy wychowawca.

Wybrana osoba prowadzi lekcję i modyfikuje z uczniami kontrakt. Druga osoba, jeśli to możliwe, obserwuje lekcję.

Po omówieniu lekcji wychowawca i specjalista rozmawiają na temat pomysłów na dalsze działania, które podtrzymają w klasie funkcjonowanie klasowych zasad. Wychowawca przejmuje odpowiedzialność za koordynowanie pracy z zasadami w swojej klasie.

Czas trwania:

Minimalny czas trwania interwencji to 3 miesiące. Optymalny czas trwania interwencji – 1 semestr regularnego wykorzystywania proponowanych metod.

Monitorowanie i ewaluacja skuteczności:

W opisanej interwencji specjalista wspiera nauczycieli w poznawaniu wybranych technik zarządzania klasą. W związku z tym monitorowanie i ewaluacja skuteczności powinny być prowadzone przez specjalistę w odniesieniu do rozwoju ich kompetencji w kierowaniu zachowaniem uczniów.

Przed rozpoczęciem realizacji interwencji specjalista przeprowadza z nauczycielami krótką rozmowę diagnostyczną, wykorzystuje pytania zamieszczone poniżej.

W trakcie realizacji interwencji specjalista obserwuje lekcje, zwracając uwagę na sposoby pracy z zasadami klasowymi oraz zapisuje, z jakimi trudnościami mierzą się nauczyciele przy wdrażaniu interwencji.

Po zakończeniu wprowadzania interwencji specjalista przeprowadza rozmowę podsumowującą z nauczycielami bądź prosi ich o odpowiedź pisemną, ponownie wykorzystuje pytania zamieszczone poniżej.

Przykładowe pytania do nauczycieli:

- Jakie znasz metody lub techniki zarządzania klasą?
- Jakie masz doświadczenia w pracy z klasowymi zasadami? Jakie znasz techniki wykorzystywania zasad w czasie lekcji?
- Jakie znasz sposoby reagowania na sytuacje, kiedy w trakcie lekcji pojawiają się trudne zachowania?
- Jaką znasz metodę, którą możesz wykorzystać, w sytuacji gdy w klasie pojawia się wykluczanie lub inne formy przemocy?

Ryzyko/zagrożenia w realizacji:

Błędne rozumienie przez nauczyciela idei kontraktu

Kontrakt jest jednym z narzędzi zarządzania klasą, które nauczyciel może wykorzystać w pracy nad budowaniem wspólnoty uczącej się. Wprowadzenie klasowych zasad nie oznacza, że wszystkie zachowania zaburzające dyscyplinę znikną i wszyscy uczniowie będą zachowywać się zgodnie z oczekiwaniami nauczyciela. Zdarza się, że nauczyciele są zdenerwowani i chcieliby, aby uczniowie byli „grzeczni”, co najczęściej oznacza, by siedzieli w ciszy w ławkach i wykonywali polecenia. Wprowadzenie kontraktu nie jest drogą do osiągnięcia takiego celu, także dlatego, że to nie jest dobry cel. Kontrakt ma wspierać uczniów w ich rozwoju, w tym w zmianie zachowania, co jest bardzo istotnym, ale długotrwałym procesem.

Negatywne doświadczenia związane z wcześniejszą pracą z kontraktem

Często zdarza się, że nauczyciele mają już doświadczenia w pracy z kontraktem, najczęściej są to doświadczenia negatywne. Najprawdopodobniej poprzednie działania nie przyniosły oczekiwanych rezultatów, ponieważ ze sformułowaniem zasad klasowych nie wiązała się zmiana sposobu kierowania zachowaniem uczniów. Nauczyciele nie przypominali o zasadach, nie odwoływali się do nich w sytuacjach

zaburzenia dyscypliny i nie chwalili uczniów za przestrzeganie umowy. Przez to nauczyciele i uczniowie często postrzegają kontrakt jako bezużyteczny plakat wiszący w sali, który nie ma związku z tym, co się dzieje w klasie, jak zachowują się uczniowie oraz jak na to reaguje nauczyciel.

Silne nawyki nauczycieli związane z reagowaniem na trudne zachowania uczniów

Temat kierowania klasą jest rzadko obecny w kształceniu i doskonaleniu nauczycieli w Polsce. Nauczyciele najczęściej sami wypracowują strategie radzenia sobie z utrzymywaniem dyscypliny i reagowaniem na zachowania trudne. Często powtarzają sposoby, które zaobserwowali u swoich nauczycieli. Zdarza się, że wśród tych metod pojawia się ironia, sarkazm, zwracanie uwagi publicznie. Reagują oni w znany sobie sposób, aby doprowadzić lekcję do końca, często też próbując chronić siebie i swój autorytet. Może się zdarzyć, że nauczyciele uznają proponowane rozwiązania za zbyt łagodne, co uniemożliwi przełamanie nawyku. W takiej sytuacji wykorzystanie okazji do wypróbowania nowych sposobów reakcji będzie niemożliwe.

Bibliografia:

Curran, M. E. (2003). Linguistic Diversity and Classroom Management. *Theory Into Practice*, 42(4), 334–340. DOI: [10.1207/s15430421tip4204_11](https://doi.org/10.1207/s15430421tip4204_11)

Korpershoek, H., Harms, T., de Boer H., van Kuijk, M., Doolaard, S. (2016). A Meta-Analysis of the Effects of Classroom Management Strategies and Classroom Management Programs on Students' Academic, Behavioral, Emotional, and Motivational Outcomes. *Review of Educational Research*, 86(3), 643–680.

Marzano, R. J., Marzano, J., Pickering, D. (2003). *Classroom management that works. Researchbased strategies for every teacher*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Pyżalski, J., Łuczyńska, A., Cieślukowska, D., Kata, G., Plichta, P., Poleszak, W., Mróz, J.T., Wójcik, M. (2022). *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach*.

Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny w Ukrainie według nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania. Warszawa: Fundacja Szkoła z Klasą.

Weinstein, C., Tomlinson-Clarke, S., Curran, M. (2004). Toward a Conception of Culturally Responsive Classroom Management. *Journal of Teacher Education*, 55(1), 25–38.